

Hilde Henriksen Waage

Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier (IAKH),
Universitetet i Oslo (UiO)

HIS 2411/HIS 4411 Neighborhood Bully? Stormaktene og Midtøsten siden 1945

Tema 11:

Yom Kippur krigen i 1973 og dens konsekvenser: USA og Camp David forhandlingene

Anbefalt litteratur:

Erling Bjøl, *Den nye verdensorden, Cappelens Verdenshistorie, bd. 19*, 170-188.

Donald Neff, *Fallen Pillars. US Policy towards Palestine and Israel since 1945*, ss. 117-127, 156-165.

Avi Shlaim, *The Iron Wall – Israel and the Arab World*, ss. 352-383

Yezid Sayigh og Avi Shlaim, *The Cold War and the Middle East*, ss. 124-185.

Hovedspørsmål:

- *Hvorfor har vi ingen fred i Midtøsten i dag mellom Israel og palestinerne?*
- *Hvordan kan vi forklare konflikten?*
- *Hva er de dypereliggende årsakene til at konflikten har utviklet seg slik som den har?*
- *Hvorfor er det viktig å kunne historie for å forstå konfliktene i Midtøsten?*
- *Hvordan er de knyttet sammen? Hvordan har de virket inn på hverandre?*
- *Hvordan har stormaktene forholdt seg til regionen?*
- *Hvordan har det virket inn på konfliktene?*

Følger av Seksdagerskrigen

Krigen i 1967: Vendepunkt i forholdet mellom israelerne og palestinerne.

Israel

- Okkuperte Vestbredden, Sinai, Gaza, Golanhøyden og Gamlebyen i Jerusalem
- Fikk ansvaret for mer enn 1 million palestinere

Nye 200 000 palestinske flyktninger.

Næring til en internasjonal flom av forsøk på å avslutte konflikten.

Sikkerhetsrådets resolusjon 242: "Withdrawal of Israeli armed forces from territories".

Resolusjonens vage formulering bidro til at den ble vedtatt.

Nevner ikke de politiske eller nasjonale rettighetene til palestinerne.

Palestinerne ikke oppfattet som en rettmessig part i saken.

Sto uten anerkjent representant som kunne snakke deres sak i FN og andre fora.

En voksende selvbevissthet blant palestinerne.
Nektet å bli sett på kun som flyktninger.

Krav:

- Få Palestina tilbake
- Egen palestinsk stat
- Anerkjennelse for sine tap.

Israelske myndigheter: Ville ikke godta at det fantes noe palestinsk folk med legitime rettigheter i et historisk Palestina.

Golda Meir: "...det er ikke noe man kan kalle det palestinske folk. (...) Det er ikke slik at det fantes et palestinsk folk som så på seg selv som nettopp det, og så kom vi og kastet dem ut og tok landet deres"

Argumenterte for at landet historisk tilhørte det jødiske folket.

Jødiske nybyggerkolonier bygget for å sikre kontroll over de okkuperte områdene.

Juni 1967: Arbeidsminister Yigal Allon (Arbeiderpartiet): Allon-planen.

Planen skulle sikre strategisk viktige områder for Israel: Jordan-dalen, Judeaørkenen og Jerusalem.

Områder av Vestbredden ikke omfattet av planen: Mulig jordansk-palestinsk stat.

Planen aldri en formell fredsplan, basis for politikken til Arbeiderpartiet.

August 1973: Ny Arbeiderparti-plan for å styrke eksisterende bosettinger og bygge nye. Industri skulle bygges, oppkjøp av land og husbygging tillates.

En stor triumf for haukene i Arbeiderpartiet.

Lite samsvar mellom politikken og Israels uttrykte ønske om fred med sine naboland.

Yitzhak Rabin og hans regjering (1974-77): Splittet i synet på bosettinger.

Rabin: Opptatt av Israels sikkerhet: Hele Jordan-dalen som israelsk sikkerhetssone.

Rabin motstander av bosettinger i sentrale strøk på Vestbredden og i Gaza.

Mente slike bosettinger var et hinder for fred og et uttrykk for israelsk ekspansjonisme.

Sterk lobbyvirksomhet: Tilhengere av bosettingene.

Blant disse: Shimon Peres og Det religiøse partiet (NRP).

Palestinsk nasjonalisme

Krigen i 1967: Arabernes tredje militære nederlag.

Arabiske regjeringer ydmyket og diskreditert.

Mellom 1948 og 1967: Palestinsk nasjonalisme temmelig sovende.

Palestinerne trodde de arabiske landene ville kjempe kampen for dem.

Krigen i 1967 viste at de måtte ta saken i egne hender.

Utfallet av krigen hjalp Arafat og PLO til å kutte båndene med de arabiske statene.

Spektakulære angrep og terroraksjoner: Palestinerne fikk verdens oppmerksomhet.

PLO med nytt krav: Tostatsløsning, ikke hele Palestina.

Palestinske angrep på Israel fra baser i Jordan økte.

PLO drevet ut av Jordan til Libanon: Ny base for PLO.

Forsøk på fredsforhandlinger mislyktes.

Verken Israel eller de arabiske statene stolte på USA.
Midtøsten drev mot nok en krig.

Anwar Sadat overtar makten i Egypt

28. september 1970: Nasser døde.

Sadat, Nassers rake motsetning, tok over makten.

Uten Nassers karisma, men med større realitetssans og evne til langsiktig planlegging.

Egypt hadde fått våpen fra Sovjet siden 1955.

Etter krigen i 1967: Egypt lå åpen for angrep fra Israel.

Sovjetunionen kom Egypt til unnsetning: Reorganiserte den egyptiske hæren.

Mars 1969: Egypt startet andre runde av sin utmattelseskrig mot Israel.

Sovjetiske militære styrte Egypts respons.

Dette plasserte Egypt i den kommunistiske leiren innefor den kalde krigens kontekst.

Sadat: USA, ikke Sovjet, til større hjelp i kampen for å få tilbake Sinai fra Israel.

Ønsket å bringe Egypt nærmere amerikanerne.

USA: Undervurderte egyptisk og syrisk vilje til å gjenvinne områdene de hadde mistet.

Sadat advarte om ny krig dersom Israel ikke returnerte Sinai og Golanhøyden.

Avvist som en klovn av Kissinger, USAs sikkerhetspolitiske rådgiver.

Trusler om oljeboikott fra de oljeproduserende araberlandene.

Sadat sett på som en svak leder.

Trengte støtte fra Sovjet militært og økonomisk for å klare seg innenrikspolitisk.

Sovjetisk bekymring for at Egypt faktisk skulle bruke våpnene de fikk.

Sovjetunionen ønsket avspenning med USA.

Sommeren 1972: Egypt utviste sovjetiske militærrådgivere.

Lavmål i forholdet til Sovjetunionen.

Begynnelsen av 1973: Forholdet bedret seg igjen, våpenstrømmen fortsatte.

Yom Kippur krigen i 1973

6. oktober 1973: Sadat slo til mot Israel.

Jødene opptatt med Yom Kippur: Helligdag, den store forsoningsdagen.

Israel fryktet noe var i gjære, men trodde det var falsk alarm.

Etter 1967: Israelsk overmodighet og ringeakt for det de så som den svake fienden.

Kissinger hadde gitt Israel beskjed om ikke å angripe først.

Krigen i 1973: For første gang en tofrontskrig for Israel.

Egypt i sør, Syria i nord.

Israel vendte seg mot Syria først: Ingen ørkenbuffer.

Etter en ukes kamp: Israelerne halvveis til Damaskus.

Sinai: Største panserslag siden 2. verdenskrig.

Egypt sovjetiske raketter påførte det israelske flyvåpenet store tap.

Israel vendte seg til USA for forsyninger.

16. oktober 1973: Israel krysset Suez-kanalen.

Sovjetunionen grep inn for å redde Egypt.
 Forhandlinger mellom Sovjet og USA: Våpenstillstandsavtale.
 Israel brøt våpenhvilen og fortsatte den militære framgangen.
 Sovjetunionen truet med å ta saken i egne hender.
 Atomalarm i Midtøsten: USA svarte med å legge press på Israel.
 Supermaktene på randen av konfrontasjon grunnet lokal konflikt.
 Diplomati seiret også denne gangen.

For første gang hadde araberne brukt oljevåpenet.
 Saudi-Arabia og Egypt hadde forhandlet om bruken av dette våpenet før krigen tok til.
 OAPEC (arabiske medlemmer av OPEC, samt Egypt og Syria) nektet å eksportere olje til land som støttet Israel i krigen.
 USA, Japan og mange land i Vest-Europa rammet.
 Oljeprisen steg kraftig.
 Blokaden mot USA varte til mars 1974.
 Tydeliggjorde nødvendigheten av å lytte mer til araberne i konflikten med Israel.

Følger av Oktoberkrigen

Sadat: Startet krigen for å få et bedre utgangspunkt for forhandlinger med Israel.
 Krigen avslørte Israels svakheter; stor psykologisk seier for araberstatene, tapet til tross.
 Sadat oppnådde større legitimitet og oppslutning.
 Dårlig for russerne: Egypt trengte fred og veien til fred gikk ikke gjennom Moskva.
 Oktoberkrigen ga Sadat mulighet til å skifte partner i Den kalde krigen.
 Fikk støtte blant krigstrette egyptere.

Krigen brakte motsetningene mellom USA og Sovjet til et farlig nivå.
 Viste hvor farlig den arabisk-israelske konflikten kunne være internasjonalt.
 Verken USA eller Sovjet ønsket at konflikten skulle forrykke balansen i Den kalde krigen.
 Felles tok de initiativ til fredskonferanse i Genève i desember 1973.

Henry Kissingers diplomati

Bilaterale forhandlinger ført av Henry Kissinger skulle gi resultater.
 Kissinger: Amerikansk jøde, ekspert på internasjonalt diplomati.
 1969-73: Sikkerhetsrådgiver for presidenten.
 1973-77: Utenriksminister.
 USA tok for første gang den arabiske siden av konflikten alvorlig.
 Seriøs diskusjon med de arabiske landene innledet av Kissinger.

Skrutt-for-skrutt diplomati: Rundturer i regionen, samtaler med araberlandene.
 Omkved: Det palestinske problemet kjernen i konflikten, ikke Den kalde krigen.
 Akutte og konkrete problemer behandlet først.
 Fundamentale spørsmål lagt på is.
 Basis for tilnærming: Forhandlinger om militær tilbaketrekking.
 Styrket forholdet mellom Israel og Egypt.
 Styrket også forholdet mellom USA og Egypt.

Kissingers diplomati: La grunnlaget for Camp David forhandlingene i 1978.
 18. januar 1974: Sinai I.
 4. september 1975: Sinai II.
 Mai 1974: Tilbaketrekingsavtale mellom Israel og Syria.
 Ingen tilsvarende avtale mellom Israel og Jordan.

Hindringer på vei mot fred: USAs måte å se konflikten på:

- Israel: USAs trygge allierte
- Voksende sovjetisk innflytelse gjennom arabiske allierte måtte stoppes

Kald krigs perspektivet forvrengte virkeligheten til Israels fordel.

Denne måten å tenke på ble støttet av israelske ledere.

USA innså heller ikke at det palestinske spørsmålet var kjernen i konflikten.

Skjønte ikke nødvendigheten av palestinsk representasjon i forhandlingene.

Israel krevde at ingen forhandlinger skulle føres med PLO (Sinai II).

PLO ikke anerkjent som part til tross for Den arabiske ligas støtte i 1974.

USA og Israel: Ingen anerkjennelse eller forhandlinger med PLO før de aksepterte resolusjon 242 og Israels rett til å eksistere.

Eisenhower (1953-1961): Kjølig i forholdet til Israel.

Kennedy (1961-1963): Styrket Israels militære slagkraft gjennom brudd på våpenembargoen.

Johnson (1963-1969): Omfavnet Israel fullstendig.

Nixon (1969-1974): Skeptisk personlig, men Kissinger med stor sympati for Israel.

Ford (1974-1977): Kjølig til Israel, men sårbar overfor den jødiske lobbyens press.

Ford beholdt Kissinger som utenriksminister.

Kissinger sentral i utformingen av tanken om Israel som strategisk alliert.

Carter (1977-1981): Slutt på Kissingers skritt-for-skritt diplomati.

President Jimmy Carter

Visjon om å komme til fredelig løsning på konflikten i Midtøsten.

Basis: FNs resolusjon 242 og dens prinsipp om land for fred.

Gikk lengre enn noen tidligere amerikansk president.

Snakket om behovet for et palestinsk "hjemland".

Valgte likevel side med Israel mot FN-resolusjoner som støttet palestinerne.

Forsøkte å berolige den jødiske lobbyen i USA.

1977: Arbeiderpartiet i Israel led nederlag i valget: Slutt på en æra i israelsk politikk.

Likuds Menachem Begin til makten.

Høyrebløkkregjeringen støttet ikke Arbeiderpartiets ideer om territorielt kompromiss.

Hevdet at hele Vestbredden og Gazastripen var en del av det bibelske arvegodset.

Mente at Israel nærmest var forpliktet til å bygge bosettinger.

Likud og deres allierte: Ønsket å innlemme hele eller deler av Vestbredden.

Bosettinger i de okkuperte områdene en strategi til å oppnå dette.

Sadat reiser til Jerusalem

Høsten 1977: Hemmelige møter mellom israelske og egyptiske tjenestemenn.

Sadat: Villig til å gjøre hva som helst for å oppnå fred med Israel.

Takket ja til en invitasjon til Jerusalem.

Reisen, i november 1977, en symbolsk gest.

Risikofylt: Trussel mot Sadats og Egypts posisjon i den arabiske verden.

Camp David forhandlingene

Sadats besøk utløste serie med møter mellom Israel og Egypt under Carters ledelse.

September 1978: Forhandlinger på Camp David.

Mars 1979: Oppfølgingssamtaler: Enighet om to rammeavtaler.

Den ene avtalen: Separat fred mellom Israel og Egypt: Sinai tilbake til Egypt i bytte mot anerkjennelse av Israel og fulle diplomatiske bånd.

Den andre avtalen: Om palestinerne: Mer kompleks og mindre presis.

Inngått av Sadat for å hindre kritikk for å ha solgt seg til Israel.

Forslag om at palestinerne på Vestbredden og Gaza skulle få internt selvstyre i en overgangsperiode.

Palestinerne skulle gradvis ta kontroll over sitt eget land over en periode på fem år.

Deretter: Forhandlinger om hvilken endelig status de okkuperte områdene skulle ha.

Den egyptisk-israelske delen av Camp David ble gjennomført.

Den palestinske delen og forhandlingene som fulgte: Fastlåst.

Sadat og Begin: Nobels fredspris i 1978.

Palestinerne var rasende: Ingen hadde snakket med dem.

Sadat: Sett på som en forræder i den arabiske verden.

6. oktober 1981: Sadat drept i et attentat av militante islamister.

Amerikanerne ble aldri testet på hvor langt de ville gå for å presse Israel på det palestinske spørsmålet.

Camp David en tapt anledning til å vinne USAs gunst på Israels bekostning?

Carter hadde allerede betalt dyrt ved å støtte palestinske krav.

Etter fredsavtalen i 1979 trakk Carter seg tilbake fra Midtøsten-konflikten.

Camp David avtalen mellom Israel og Egypt tvetydig og vag med vilje.

Uklar rundt palestinerne status etter den fem år lange overgangsperioden.

Egypterne og israelerne hadde svært forskjellige syn på saken.

Sadat trodde man åpnet for gradvis selvstyre.

Begin ville ikke gi avkall på kravet om israelsk suverenitet over Vestbredden og Gaza.

Israel skulle uansett fortsette arbeidet med å utvide og bygge nye bosettinger.

Begins holdning til selvstyre: Kun for mennesker, ikke territorier.

Krig i Libanon

1980-tallet: Historisk for palestinerne i forhold til opprørsaktivitet og politisk modning.

PLO: Sterk infrastruktur i Libanon: Israel invaderte Sør-Libanon i 1978.

Begin og Sharon: Utradering av PLOs baser i Sør-Libanon for å knekke palestinerne nasjonalistiske krav.

Økende internasjonal anerkjennelse av PLO: Trussel mot jødernes krav på hele Palestina.

1982: PLO med tegn på moderasjon.
 Begin og Sharon svarte med ny invasjon av Libanon.
 Mål: Ødelegge PLO, knekke den palestinske nasjonalismen, absorbere Vestbredden.
 Resultat: Nærmest katastrofe, Sharon måtte gå av som forsvarsminister.
 Tusener drept og skadet.
 Arafat og hans menn tvunget til Tunisia.
 PLO svekket: Avtale med Jordan i 1985: Jordan skulle forhandle for palestinerne.
 Arafat avsto å avstå fra terrorisme og anerkjennelse av Israel.

1984: Valg i Israel: Koalisjonsregjering mellom Likud og Arbeiderpartiet.
 1987: Utenriksminister Peres til enighet med kong Hussein av Jordan: Internasjonal konferanse.
 Målsetning: Konferansen som paraply for bilaterale forhandlinger.
 Forkastet av Israel.
 Det palestinske spørsmålet falt bort fra dagsordenen.

Intifada

Lokale palestinere tok for første gang saken i egne hender.
 Desember 1987: Opptøyer spredte seg fra Gaza til Vestbredden.
 Israel svarte med hard behandling av palestinerne.
 Taktikken virket ikke: Opptøyene fortsatte.
 Dypt sinne og desperasjon blant palestinerne i de okkuperte områdene.

Intifadaen utfordret den israelske okkupasjonens legitimitet.
 Fikk satt internasjonalt fokus på forholdene for palestinerne.
 Det ble åpenbart at man ikke lenger kunne ignorere palestinsk nasjonalisme.

USA prøvde seg nok en gang som mekler.
 Utenriksminister George Shultz: Modifisert utgave av Camp David avtalen.
 Shultz-initiativet: Forhandlinger om endelig status uansett om alle tiltak var fulgt opp eller ikke.
 Både den israelske statsministeren Yitzhak Shamir og PLO avsto initiativet.
 Ingen framskritt på den diplomatiske arenaen.
 Juli 1988: Jordan ga avkall på Vestbredden: Vitamininnsprøytning for PLO.
 PLO forsto at de måtte få bredere internasjonal støtte.

Tostatsløsning

Kompromisset "åpenbart": Israelere og palestinere måtte dele Palestina mellom seg.
 Tostatsløsningen offisiell PLO-politikk fra slutten av 1988.
 November 1988: PNC vedtok at en uavhengig palestinsk stat skulle opprettes på Vestbredden og Gazastripen med Jerusalem som hovedstad.
 Aksepterte FN's Generalforsamlings resolusjon 181 og Sikkerhetsrådets resolusjon 242.
 Ny legal og politisk basis for PLOs diplomati.

Internasjonal aktivitet for å starte en fredsprosess fulgte.
 Arafat invitert til FN's Generalforsamling: Fikk ikke visum til USA.

FNs Generalforsamling ba om ekstraordinært møte i Genève.
I Genève 13. desember 1988: Arafat fordømte terrorisme og sverget fred.
Arafat imøtekom ytterligere krav fra USA: Ble belønnet med offisiell dialog.

1988: Valg i Israel: Ny koalisjon mellom Likud og Arbeiderpartiet.
Likud hadde styrket sin posisjon: Fikk både statsministerposten og utenriksministeren.
Rabin forble forsvarsminister.
Fredsförhandlinger fremdeles i det blå: Shamir nektet kategorisk å snakke med PLO.